

Η Λίνα κι εγώ

[...]

η Λίνα την είχα γνωρίσει λίγα χρόνια πριν. Την είχε φέρει στο σπίτι μου ένας εργάτης από το μαγαζί του άνδρα μου, που του 'χα πει πως θέλω μαύρη. Είχα αλλάξει μαύρες κάμπουσες φορές ως τότε. Άλλοτε ήμουν ευχαριστημένη μαζί τους, κι άλλοτε όχι. Το ίδιο πιστεύω θα αισθανόταν κι αυτές μ' εμένα. Γενικά το έδαφος εδώ είναι ακατάλληλο για να ριζώσει και ν' αναπτυχθεί μια καλή σχέση ανάμεσα στην κάθε κυρία και την υπηρεσία της. Πρώτα - πρώτα είναι η σχέση αυτή καθεαυτή που απωθεί. Έπειτα είναι η έλλειψη εμπιστοσύνης ανάμεσα στην άσπρη και στη μαύρη, που επί γενεές έχει καλλιεργηθεί. Κι ακόμη είναι εκείνος ο φαύλος κύκλος της προπαγάνδας και των θεωριών και του φόβου, που χωρίζουν και μόνο χωρίζουν τους ανθρώπους.

Η Λίνα στεκόταν στην πόρτα μου (όταν την πρωτοείδα) κι εγώ κοίταξα το πρόσωπό της από τη στιγμή που της άνοιξα. Πιο γαλήνιο πρόσωπο δεν είχα ξαναδεί ποτέ στη ζωή μου. Είχα δει μαύρες ως τότε, συγκρατημένες να σωπαίνουν ακόμη κι όταν τις μαλώνουν (κατά κανόνα ο μαύρος δεν αντιμιλάει στο λευκό) ακόμη κι όταν τις χτυπούν, να μη φανερώνουν καμία αντίδραση στο πρόσωπό τους, μα κείνο το 'λεγα απάθεια και αδιαφορία ή αδυναμία και υποταγή. Αυτό που 'βλεπα μπροστά μου κείνη τη στιγμή κι αργότερα, ήταν γαλήνη. Αυτή 'ναι η Λίνα, είπε ο μαύρος. Έλα μέσα Λίνα, είπα εγώ. Θέλεις να δουλέψεις μαζί μου; Τα παιδιά είχαν έρθει εν τω μεταξύ και την περιεργαζόταν κι εκείνα. Ναι κυρία, απάντησε η Λίνα, ψάχνω για δουλειά. [...]

Εγκαταστάθηκε στο σπίτι μου σαν ένα χαρούμενο χελιδόνι, στο πίσω μέρος, στο δωμάτιο υπηρεσίας. Εκεί απ' έξω ήταν μια ροδακινιά, κι η Λίνα, όταν δεν είχε δουλειά, καθόταν από κάτω της κι έπλεκε τραγουδώντας. Ο άνδρας μου την έλεγε αηδόνι. «Άκου την!...»

παρατηρούσε καμιά φορά. Είχε μια πολύ γλυκιά φωνή. Τα παιδιά μου, ο Κώστας κι η Στέλλα, έπαιζαν ώρα πολλή κοντά της, πριν βαρεθούνε.

Στην αρχή περάσαμε κι οι δυο απ' όλες εκείνες τις δυσκολίες απ' τις οποίες κάθε κυρία και κάθε υπηρέτρια περνούν, ακόμη κι αν έχουν κι οι δυο καλές προθέσεις. Της άφησα εδώ κι εκεί χρήματα, και κοσμήματα αργότερα, σαν δόλωμα, για να την δοκιμάσω να δω αν κλέβει. Δεν έλειψε ποτέ, τίποτα. Από την άλλη το 'βλεπα, πως κι εκείνη αμφέβαλε για τη δική μου καλοσύνη, καμιά φορά. Σιγά - σιγά όμως τα ξεπεράσαμε αυτά κι συνηθίσαμε η μια την άλλη. Στην κουζίνα εργαζόμασταν κι οι δυο ειρηνικά. Είχα μια μεγάλη παλιού τύπου κουζίνα και μπορούσαμε να κινηθούμε κι οι δυο εκεί μέσα, με άνεση. Εκείνη καθάριζε ή σιδέρωνε κι εγώ μαγειρεύα. Είχε ένα επιδέξιο χέρι, παρατηρούσα. Ήταν καθαρή και έξυπνη. Γρήγορα έμαθε να φτιάχνει γλυκά και φαγητά μαζί μου. Σ' αντάλλαγμα, μου 'δειξε όλα τα μυστικά της πλεχτικής. Πώς να πλέκω με το βελονάκι ή τις βελόνες, πώς να κάνω ανοίγματα και κλεισίματα και πώς να χρησιμοποιώ τρεις και τέσσερις βελόνες ταυτόχρονα. Κοντολογίς μ' έμαθε να φτιάχνω κάτι παιδικά ρουχαλάκια, που μπορούσε κανείς να τα πει τέλεια. [...]

Όταν έμαθα πως ήταν από το Σισκάι και μάλιστα χωρίς πάσο* (ήταν στην αρχή ακόμη) σκέφτηκα να τη διώξω, να μην την κρατήσω περισσότερο, γιατί ήξερα τους κινδύνους: αφού δεν είχε πάσο δεν μπορούσε να δουλέψει στο Γιοχάνεσμπουργκ. Ο νόμος ήταν αυστηρός και τιμωρούσε εργοδότη κι εργαζόμενο. Κι όμως, δεν ξέρω κι εγώ γιατί την κράτησα, αφοπλισμένη φαντάζομαι από 'κείνη την παράξενη γοητεία της.

Μια μέρα, ενώ σιδέρωνε στην κουζίνα, ένας μαύρος χτύπησε την πόρτα κι ρώτησε εάν είχα υπηρέτρια. Ένας επιθεωρητής για τα πάσο πήγαινε από πόρτα σε πόρτα κι έκανε έλεγχο, μου είπε. Κι η Λίνα άκουσε. Τρομάξαμε κι οι δυο κι εκείνη έτρεξε και κρύφτηκε. Έτσι αποφύγαμε την τιμωρία. Ο μαύρος πληροφοριοδότης ήταν, προφανώς, δυο τρία σπίτια μπροστά, κι πληροφορούσε συστηματικά όλες τις μαύρες και τις κυρίες τους για τον ερχομό του επιθεωρητή. Γε-

* πάσο: άδεια εργασίας

λάσαμε με τη Λίνα για το περιστατικό, μα αφού πέρασε, γιατί κείνη τη στιγμή είχαμε πανικοβληθεί κι οι δυο μας.

Σιγά - σιγά δημιουργήθηκε μεταξύ μας ένα είδος ζεστασιάς, ένα είδος φιλίας. Εκείνη δούλευε μπροστά μου τραγουδώντας ή μουρμουρίζοντας κάποιον σκοπό. Μ' άρεσε ο τρόπος με τον οποίο έλεγε το «κυρία». Δεν υπήρχε προσποίηση. Της είπα τελικά να με φωνάζει Αναστασία.

Μια μέρα ήρθε και μου 'πε πως ήταν έγκυος. Τη ρώτησα εάν ήταν ευτυχισμένη γι' αυτό (ήταν το πρώτο της, κι ήταν ανύπαντρη) και μου 'πε πως όχι. Πως ήταν πολύ λυπημένη, γιατί φοβόταν πως θα 'χανε τη δουλειά της μαζί μου, εξ' αιτίας της εγκυμοσύνης. Την καθησύχασα λέγοντάς της πως θα 'παιρνα κάποια προσωρινή βοηθό και τότε ξανάδα τη Λίνα, όπως την ήξερα: χαμογελαστή και χαρούμενη.

Όπως οι μήνες πενούσαν κι η κοιλιά της φούσκωνε, άρχισα να αισθάνομαι την ίδια ανυπομονησία που θα αισθανόμουν αν ήταν κάποιο πρόσωπο δικό μου, μια μικρότερη αδερφή, ας πούμε, ή η κόρη μου. Οι μικρές στιγμές της καθημερινής συνεργασίας μας πάνω στα μικροπροβλήματα του νοικοκυριού και των παιδιών, συνεχώς δυνάμωναν τη φιλία μας. Η μια καταλάβαινε κι βοηθούσε την άλλη καλά κι οι δυο κρατούσαμε θαυμάσια αυτό που λεγόταν σπίτι μου. Μα πάνω και πέρα απ' όλα αυτά, κάτι βαθύτερο και ανθρωπινότερο γινόταν μέσα μας. Νικούσαμε τη δυσπιστία που μας χώριζε, σαν δυο ανθρώπους από διαφορετικές φυλές. [...]

Ενώ η εγκυμοσύνη έφτανε προς το τέλος της, έκανα μια προσπάθεια να βοηθήσω τη Λίνα να πουλήσει τα ρουχαλάκια και τις εσάρπες που έπλεκε. Πήγα και βρήκα τις λευκές γειτόνισσές μου για να μαζέψει λίγα έξτρα χρήματα για την περίσταση. Της αγόρασα κι εγώ ό,τι μπορούσα από ρουχαλάκια: νάπικς και κουβερτούλες και κάνα δυο εσωρουχάκια. Έτσι, έφτασε ο καιρός κι έφυγε για το νοσοκομείο. Από 'κει μου 'στειλε τα νέα (πάλι μ' ένα μαύρο) για τη γέννηση ενός όμορφου αγοριού, που το ονόμασε Τάμπο.

Το νεογέννητο Τάμπο, η Λίνα τον άφησε στην φροντίδα μιας γριάς γυναίκας στο Σοβέτο κι γύρισε πίσω στη δουλειά της, ύστερα από λίγο καιρό, περισσότερο χαρούμενη από άλλοτε. Η όψη της ακτινοβόλούσε σαν ένας μικρός ήλιος. Την έπιανα σε κάτι στιγμές, που σα γυναίκα τις καταλάβαινα απόλυτα. Όταν μιλούσε γι' αυτό... Όταν γυρνούσε από τις σύντομες επισκέψεις της εκεί... Μια φορά

μου 'φερε και μια φωτογραφία του. Υπήρχε μόνο ένα μικρό πρόβλημα, μου είπε. Ο μικρός Τάμπο ήταν κλαψιάρης, γιατί υπέφερε από έναν κωλικό πόνο κι εκείνη η γριά γυναίκα τον βαρέθηκε... Της επέτρεψα, λοιπόν, να τον φέρει στο σπίτι. Έτσι ο Τάμπο ήρθε με τη Λίνα στη δουλειά κι όλοι μας αισθανθήκαμε πολύ ευχαριστημένοι εξ' αιτίας εκείνου του μικρού αγοριού, ιδίως τα παιδιά μου.

Στην αρχή ο Τάμπο δεν κατέβαινε από της Λίνας την πλάτη. Εκεί λικνιζόταν ξύπνιος ή κοιμισμένος, ενώ εκείνη δούλευε. Ύστερα από δυο-τρεις μήνες όμως, όταν συνήθισε το περιβάλλον και μεγάλωσε κιόλας, τα ματάκια του άρχισαν να μας παρακολουθούν και να μας γνωρίζουν, κι έδειχνε πιο φιλικός. Η Λίνα τον έβαζε κάτω και τα παιδιά μου έτρεχαν σ' αυτόν, μόλις τον έβλεπαν. [...]

Μια μέρα ο επιθεωρητής των πάσων ξαναεμφανίστηκε κι αυτή τη φορά ο μαύρος πληροφοριοδότης δεν προπορευόταν, δυστυχώς. Έπιασε τη Λίνα στην αυλή. Της έδωσε αμέσως κλήση, όπως άλλωστε έδωσε και σ' εμένα. Και μας εξήγησε ότι η Λίνα έπρεπε να φύγει αμέσως (αφού πληρωνόταν το πρόστιμο βέβαια, πρώτα) αλλιώς θα αισθανόμασταν κι οι δυο το νόμο να πέφτει βαρύς, επάνω μας. Πού να πάει; τον ρώτησα. Δεν ξέρω, ήρθε η απάντηση. Υποθέτω εκεί απ' όπου ήρθε. Μα έχει ανάγκη τα λεφτά που βγάζει από τη δουλειά της, επέμεινα. Έχει μικρό παιδί και δεν έχει άντρα. Λυπούμαι κυρία μου, ήρθε ξανά η απάντηση.

Ο επιθεωρητής άφησε τη Λίνα με λυγμούς και τον Τάμπο να κοιτάζει κατάπληκτος το άλλο πρόσωπο της μάνας του, κι εμείς άλλωστε το κοιτάζαμε. Εκείνο το άλλο πρόσωπο όμως δεν κράτησε πολύ. Δεν ξέρω πώς τα κατάφερε η Λίνα, μα κατάφερε να καταπιεί τους λυγμούς της και να χαμογελάσει πάλι. Πήρε τον Τάμπο αγκαλιά και του 'δωσε το μπουκάλι του, όπως πάντα, κι όπως πάντα, του τραγούδησε.

Η Λίνα κι ο Τάμπο έπρεπε να φύγουν στο Σισκάι, (αμετάκλητα) αλλά το πρόβλημα ήταν, τι να κάνει η Λίνα εκεί; Η Λίνα είχε γεννηθεί στο Γιοχάνεσμπουργκ. Στο Γιοχάνεσμπουργκ είχαν γεννηθεί κι οι γονείς της. Στο Γιοχάνεσμπουργκ ζούσε κι η γιαγιά της, αλλά την έδιωξαν. Τι να πάει τώρα να κάνει στο Σισκάι και μ' ένα παιδί να το μεγαλώσει; ... Έπρεπε όμως να φύγει. Ο νόμος αυτά έλεγε. [...]

Τώρα κρατούσα στα χέρια μου το γράμμα της Λίνας. Με αληθινή χαρά το άνοιξα, αλλ' όταν το διάβασα μ' έπιασε λύπη. Η Λίνα μου

΄γραφε πως ήταν καλά, αλλά ότι ο Τάμπο πέθανε από υποσιτισμό κι ήταν πολύ λυπημένη γι' αυτό, έγγραφε, κι ότι ξαναγουρίζει. Πέθανε στις 22 του Μάρτη στο νοσοκομείο του Αγίου Μαθαίου, έγγραφε, και ρωτούσε αν μπορούσε να ξανάρθει σ' εμάς.

Της έγγραψα πως μπορούσε κι ας ήξερα ότι ο νόμος τώρα ήταν ακόμη βαρύτερος (μεγαλύτερο το χρηματικό πρόστιμο). [...]

Από την πρώτη κιάλας μέρα που ήρθε η Λίνα για δεύτερη φορά στο σπίτι μου, παρατήρησα πως κάτι είχε αλλάξει σ' αυτή. Δεν μου 'καμε την εντύπωση που μου 'χε κάμει την πρώτη φορά. ΄σως επειδή δεν ήτανε πια «η πρώτη εντύπωση», είπα στον εαυτό μου. Κι όμως δεν ήταν αυτό. Κάτι είχε αλλάξει στο πρόσωπό της αλλά δεν ήξερα τι, γιατί το πρόσωπο βέβαια, ήταν το ίδιο πάντα όμορφο πρόσωπο, αν και λιγάκι πιο αδύνατο. Είναι η δοκιμασία που πέρασε σκεπτόμουν. Δεν έκλαιγε, αλλά και δεν τραγουδούσε όπως άλλοτε, όταν έκανε τις δουλειές. Ούτε έπλεκε πια. Είναι ο χαμός του Τάμπο ασφαλώς, έλεγε, κι απέδιδα σ' αυτό την αλλαγή της, που τη διαισθανόμουν αλλά που δεν μπορούσα να την καθορίσω. Το χαμόγελό της είχε γίνει πιο σκληρό ή πιο λυπημένο, τα μπέρδευα κι εγώ στις κρίσεις μου. Η στάση της λιγάκι προκλητική; ή μου φαινόταν; Τα μάτια της σα να με παραφύλαγαν... Μπα, ιδέες μου, έλεγα. Πάντως η Λίνα δεν μου φαινόταν το ίδιο εκείνο, γαλήνιο, μαύρο κορίτσι, που είχα την πρώτη φορά.

Εκείνο το χρόνο (που ξαναγύρισε για δεύτερη φορά η Λίνα στο σπίτι μου) είχαμε το πιο πολυβρεγμένο καλοκαίρι, τα τελευταία τριάντα χρόνια στην Αφρική, λέγανε. Τα φράγματα έσπαζαν. Τα σπαρτά σαπίζανε. Τα ρούχα στις απλώστρες σαπίζανε κι αυτά. Είχα βαρεθεί να βλέπω τη Λίνα (τη λυπόμουν κι όλας) να μπαινοβγάζει την μπουγάδα στην αυλή για να στεγνώσει και της είπα, ένα βράδυ, να τ' αφήσει έξω. Ο κίνδυνος κλοπής ήταν μεγάλος βέβαια, αλλά μπορούσε τώρα και να μη συμβεί τίποτα για μια φορά που θα τ' αφήναμε... Την επομένη η απλώστρα μου βρέθηκε άδεια σχεδόν. Τα καλύτερα κομμάτια της μπουγάδας έλειπαν. Όλα τα σεντόνια, οι μαξιλαροθήκες, τα πουκάμισα του Μιχάλη... Ρούχα δικά μου και των παιδιών... Το μυαλό μου δεν πήγε καθόλου στην Λίνα. Κάποιος περαστικός μαύρος θα τα έκλεψε, σκέφτηκα, και τα 'βαλα με τον ευατόν μου και την απερισκεψία μου να τ' αφήσω έξω. Η Λίνα ήταν πέ-

ραν κάθε υποψίας. Πέντε χρόνια που είχε δουλέψει προηγουμένως στο σπίτι μου, είχε αμέτρητες ευκαιρίες να κλέψει πράγματα αξίας και δεν έκλεψε ποτέ τίποτα. Συχνά της αφήναμε το σπίτι ολόκληρο κι φεύγαμε διακοπές.

Είχαν περάσει τρεις – τέσσερις μήνες από τότε που ήρθε στο σπίτι. Μία μέρα τη ρώτησα έτσι, τυχαία, ενώ δουλεύαμε, γιατί δεν αποφάσιζε να κάμει ένα άλλο παιδί [...] και μου 'πε πως δεν ήθελε άλλο. Γιατί να κάνει κι άλλο; Για να το θάψει κι αυτό; είπε· ή, κι αν το μεγαλώσει, για να το κάμει ένα σκλάβο; Καλύτερα όχι, μου είπε...

Μία μέρα χάθηκε κι ένα μαχαίρι της κουζίνας, μα μπορούσε κι από μόνο του να χαθεί, να παραπέσει κάπου. Της είπα να προσέχει όταν ρίχνει στα σκουπίδια κομμάτια από λαχανικά.

Τις μέρες που είχε άδεια (βδομαδιάτικη) ερχόταν ένας μαύρος και την έπαιρνε κι έφευγαν. Δεν έλεγε πια, όπως άλλοτε, πού πήγαιναν και πώς περνούσε στις εξόδους της. Εξακολουθούσε να παίζει με τα παιδιά, αλλά κι εκεί έβλεπα κάποια αλλαγή. Ένα αυταρχικό φέρσιμο. Της είχα πει ότι θέλω για λόγους αγωγής, να εξυπηρετούν τους εαυτούς τους κι αυτή άρχισε να το εκμεταλλεύεται. Να μην τα βοηθάει καθόλου και να τους φέρεται καμιά φορά και βάναυσα. Της μίλησα μια μέρα για τα παιδιά. Φυσικά μου είπε ότι δεν εννοούσε τίποτα, και ήταν μόνο και μόνο επειδή της είχα μιλήσει. Το περιστατικό ξεχάστηκε. Κατά τα άλλα, η ζωή της στο σπίτι μου ήταν όπως παλιά. Δούλευε καλά και γρήγορα. Ήταν καθαρή. Ήξερε τη δουλειά και τις συνήθειές μου κι όλα πήγαιναν ρολόι.

Στις μεγάλες σχολικές διακοπές του χειμώνα κατεβήκαμε τρεις βδομάδες στη θάλασσα. Την αφήσαμε, όπως και άλλες φορές την είχαμε αφήσει, να προσέχει το σπίτι. Όταν γυρίσαμε βρήκαμε το σπίτι σχεδόν άδειο. Ό,τι καλό φορητό πράγμα υπήρχε εκεί μέσα, είχε φύγει: ασημικά, πορσελάνες, κρύσταλλα, βίντεο, ραδιόφωνα, τηλεοράσεις κ.τ.λ. Μας είχε αφήσει κι ένα σημείωμα στο οποίο μας έγραφε ότι μετά το θάνατο του Τάμπο είχε καταλάβει τι σημαίνει να γεννηθείς μαύρος στη λευκοκρατούμενη Αζάνια κι ότι μας μισούσε όλους, ανεξαιρέτως.

Ιωάννα Παπαδογιάννη-Δερουκάκη
(Ν. Αφρική)